

ΑΛΙΚΗΣ ΚΙΑΝΤΟΥ · ΠΑΜΠΟΥΚΗ

Τακτικής καθηγήτριας
του Έμπορικού και Βιομηχανικού Δικαίου της Α.Β.Σ.Θ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΘΟΥΣΑΝ ΤΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ Α.Β.Σ.Θ.
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΤΗΝ 29.1.72

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1972

ΑΛΙΚΗΣ ΚΙΑΝΤΟΥ - ΠΑΜΠΟΥΚΗ

Τεχνικής Καθηγήτριας
τῶν Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Διαικίου τῆς Α.Β.Σ.Θ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑΝ ΤΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ Α.Β.Σ.Θ.
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΤΗΝ 29.1.72

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1972

Ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰῶνων ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς τιμᾶ κατ' ἔτος καὶ κατὰ τὴν 30ῆν Ἰανουαρίου τὴν μνήμην τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πανηγυρίζει ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀλλ' ἑορτάζουν καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, διότι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἦσαν ὄχι μόνον ἐμπνευσμένοι θεολόγοι καὶ ποιμενάρχαι τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ θαθεῖς μύσται τῆς κλασσικῆς παιδείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Οὗτοι, μάλιστα, ἐπέτυχον νὰ συναδελφώσουν καὶ νὰ συνδυάσουν εἰς ταύτην θαυμαστὴν ἁρμονίαν τὸ χριστιανικὸν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὥστε δικαίως νὰ θεωροῦνται ὡς θεμελιωταὶ καὶ ὑποδειγματικοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ¹.

Τὸ ἔργον τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι τόσον ἐκτεταμένον καὶ πολυσχιδές, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἑκθεσίς του εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς διαλέξεως² διὰ τὸν αὐτὸν ὁμῶς λόγον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἑξηντηλημένον, παρὰ τὴν ἐπὶ αἰῶνας καὶ κατ' ἔτος ἐκφώνησιν πανηγυρικῶν λόγων πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ προσήκοντος φόρου τιμῆς εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν.

Δεχθεῖσα τὴν εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς Σχολῆς γενομένην τιμὴν, ὅπως ἐκφωνήσω τὸν πανηγυρικὸν λόγον κατὰ τὴν ἐφετείνην ἐπέτειον, κατελήφθην ὑπὸ πραγματικοῦ δέους, κυρίως ἕνεκα τοῦ ὄγκου τοῦ ἔργου τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν θεμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχον νὰ ἐπιλέξω. Τελικῶς, ἡ ἐπιλογὴ μου κατέληξεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀπόψεων τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν γάμον. Κατέληξε δὲ εἰς τοῦτο, ἄφ' ἑνὸς μὲν διότι τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πάντοτε φλέγον, ἄφ' ἑτέρου δὲ διότι αἱ περὶ αὐτοῦ ἀπόψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὄχι μόνον δὲν ἔχασαν τὴν ἐπικαιρότητα των, παρὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰῶνων, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀποτελοῦν τὴν θεωρητικὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας θεμελιούται ἡ ἐξαιρετικῶς ὑψηλὴ θέσις τῆς συγχρόνου γυναικὸς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν γάμον.

Ὡς γνωστὸν, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν γάμον ἐγνώρισεν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ποικίλας ἀξιολογήσεις καὶ, συνεπῶς, πολλὰς διακυμάνσεις. Εἶναι βεβαίως ἀλήθες ὅτι, καὶ ὅταν κοινωνικῶς οὐδὲν δικαίωμα ἀνεγνωρίζετο εἰς τὴν γυναῖκα, ἐν τούτοις ἀπεδίδοτο εἰς αὐτὴν πάντοτε ὁ προσήκων σεβασμὸς, ἕνεκα τοῦ ὑψηλοῦ κατὰ φύσιν προορισμοῦ αὐτῆς νὰ γίνῃ μητέρα.

Σημ.: Λόγος πανηγυρικὸς, ἐκφωνηθεὶς εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1972. Τὸ κείμενον τοῦ λόγου δημοσιεύεται μὲ ἐλαφρὰς μεταβολὰς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους παραπομπάς.

1. Βλ. *Μπαλάνου*, Διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐθεσπίσθη ὡς ἑορτὴ τῆς παιδείας, Λόγος πανηγυρικὸς, Ἀθήναι 1948, σελ. 3-4.

Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἐκ τοῦ προορισμοῦ τούτου καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν συνδεδεμένης φυσιολογίας τῆς γυναικός, ἀνεπτύχθησαν δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ἀπόψεις σχετικῶς πρὸς αὐτήν. Κατὰ τὴν μίαν ἄποψιν, ἡ γυνή εἶναι ἐνσάρκωσις καὶ σύμβολον τοῦ κακοῦ, ἐνῶ κατὰ τὴν ἄλλην, εἶναι φορεὺς θεϊκῶν, ὑπερφυσικῶν δυνάμεων καὶ προσεγγίζει τὰ ὅρια τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἱεροῦ².

Πάντως ὁμως, εἰς τὰς μὴ χριστιανικὰς κοινωνίας, ὁσονδήποτε ὕψηλὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ κοινωνικὴ θέσις τῆς γυναικός, ἐκράτει ἡ ἠθικὴ ἀντίληψις ὅτι αὕτη εἶναι φύσει κατωτέρα τοῦ ἀνδρός. Ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν δὲ ταύτην δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν οὐδὲ τὰ πλέον φωτισμένα πνεύματα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαϊότητος, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ ὅποιοι ἐξεφράζοντο διὰ τὴν γυναῖκα ὡς τὸ πολὺ πλῆθος³.

Τὸ σάλπισμα τῆς ἰσοτιμίας πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο φύλων, εἰδικώτερον, ἐσήμανεν ἀναμφισβητήτως ὁ Χριστιανισμός. Ἡ ἀξίωσις τῆς ἰσότητος ἀνδρός καὶ γυναικός εὕρισκε τὸ πρῶτον τῆς ἔρεισμα εἰς τὴν Βίβλον καὶ τὴν ὀριστικὴν τῆς ἀναγνώρισιν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως ἐν τῇ Βίβλῳ (α' 27) «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρωπὸν, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι περιέχει τὸ θεμέλιον τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων⁴. ἐνῶ ἡ ρῆσις τοῦ Εὐαγγελίου (Γαλάτ. γ' 28) «οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστέ ἐν Χριστῷ» ἀποτελεῖ τὴν πανηγυρικὴν διακήρυξιν τῆς ἀρχῆς ταύτης. Πράγματι, ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Βίβλου σαφῶς συνάγεται ὅτι ἡ γυνή εἶναι τὸ θῆλυ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνὴρ εἶναι τὸ «ἄρσεν», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἠθικῶς οὐδεμία δικαιολογεῖται διάκρισις ἐν τῇ ἀξιολογήσει τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐνῶ ἐκ τῆς ρήσεως τοῦ Εὐαγγελίου σαφῶς ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν πλέον φραγμοὶ χωρίζοντες τοὺς ἀνθρώπους καί, εἰδικώτερον, τὸν ἀνδρὰ ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ ὅλη διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ τῆς πατρικῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆς ἀδελφότητος πάντων τῶν ἀνθρώπων, κατέρριψε θεωρητικῶς τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς κατωτερότητος τῆς γυναικός ἐναντι τοῦ ἀνδρός. Μὲ τὴν θεωρητικὴν δὲ ταύτην ἀναγνώρισιν τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων, ὁ Χριστιανισμὸς ἔρριψε τὸν σπόρον τῆς πολὺ μεταγενεστέρως πραγματοποιηθείσης κοινωνικῆς καὶ νομικῆς ἐξισώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξυψώσεως τῆς γυναικός τόσοσιν εἰς τὴν κοινωνίαν ὅσον καὶ εἰς τὸν γάμον⁵.

Μάλιστα δέ, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν περιωρίσθη μόνον

2. Βλ. Λούβαρι, εἰς Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖαν, εἰς λέξιν «Γυνή».

3. Βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικός ἐν ταῖς θρησκείαις καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, Ἀθήναι 1910, σελ. 33.

4. Βλ. Μαρίνου - Κουχτσόγλου, εἰς Μεγάλην Ἀμερικανικὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖαν, εἰς λέξιν «Γυναικα».

5. Περὶ πάντων τούτων βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικός, σελ. 35.

εις τήν θεωρητικὴν διακήρυξιν τῆς ἰσοτιμίας τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἀπετέλεσεν ὁ ἴδιος μίαν συνεπῆ καὶ ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τῆς διακηρύξεως ταύτης. Πράγματι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῆ μεγαλύτερα τιμὴ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιλεγῆ διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ μαθηταὶ Του ἐτίμων τὰς γυναῖκας, συναναστρεφόμενοι ἐλευθέρως αὐτάς καὶ ἀπευθύνοντες τὸ κήρυγμά των καὶ πρὸς αὐτάς. Αἱ γυναῖκες ἠκολούθουν ὅπως καὶ οἱ ἄνδρες τὸν Χριστὸν· μάλιστα δέ, ἠκολούθησαν Αὐτὸν μέχρι καὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ὅταν τινὲς τῶν ἀρρένων μαθητῶν Του ἐδειλίασαν καὶ ἀπηνήθησαν Αὐτόν. Αἱ γυναῖκες ἐπεριποιήθησαν εὐλαδῶς τὸν Χριστὸν νεκρὸν καὶ ἐνεταφίασαν Αὐτόν, ὑπῆρξαν δὲ οἱ πρῶτοι μάρτυρες καὶ κήρυκες τῆς Ἀναστάσεώς Του, ἀποκληθεῖσαι διὰ τοῦτο «ἀπόστολοι τῶν ἀποστόλων»⁶. Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, ἐξ ἄλλου, αἱ γυναῖκες εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα λατρείας πρὸς τοὺς ἄνδρας, προσευχόμεναι καὶ ψάλλουσαι μετ' αὐτῶν εἰς τοὺς ναοὺς. Ἐνωρίτατα μάλιστα ἀνέλαβον καὶ ἐνεργὸν ρόλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς διακόνισσαι, ἐκτελοῦσαι ἔργα διὰ τὰ ὅποια ἦσαν καταλληλότεραι τῶν ἀνδρῶν⁷. Τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲ ἀναγνωρισθεῖσαν εἰς αὐτάς ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα πολλαπλῶς ἐτίμησαν αἱ γυναῖκες, ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν· ὅτε πράγματι ἐπέδειξαν τοσοῦτον σθένος, ὥστε νὰ ὑπερβάλουν καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ἀνδρῶν⁸ καὶ νὰ διαψεύσουν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ φύλου των ὡς ἀσθενοῦς⁹.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ὁμως, τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δὲν ἔφερε καὶ οὕτω γδύνατο νὰ φέρῃ διὰ μιᾶς τὴν γυναῖκα εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν εἰς τὴν ὅποιαν αὕτη σήμερον εὐρίσκεται. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, πράγματι, ἡ κοινωνικὴ θέσις τῆς γυναικὸς ἦτο πολὺ ταπεινὴ, διὸ καὶ πολλάκις ἀπαντῶνται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην χωρία διαπνεόμενα ἀπὸ σαφῶς ἀντιφεμινιστικῶν πνεύμα. Καὶ κατὰ τινὰς μὲν¹⁰, τὰ χωρία ταῦτα μόνον φαινομενικῶς εἶναι διατυπωμένα κατὰ τρόπον δυσμενῆ πρὸς τὴν γυναῖκα· κατ' ἄλλους ὁμως¹¹, ἡ ὕπαρξις των ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ προγγήθη κατὰ πολὺ τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Χριστιανισμὸς δέ, μὴ ἀποβλέπων εἰς διαίαν ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου τότε κοινωνικοῦ καθεστῶτος, δὲν ἐσκόπει τὴν ἄμεσον καὶ διὰ τῆς βίας ἐφαρμογὴν τῶν ἰδεῶν του· ἀλλὰ, πολὺ περισσότερον, ὡς θρησκεία εἰρήνης, ἐπέδωκε τὴν κοινωνικὴν ἀνάπλασιν δι' εἰρηνικῶν μέσων.

6. Βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς, σελ. 41-43, Θεοδώρου, Ἡρωίδες τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, Ἀθήναι 1949, σελ. 17.

7. Βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς, σελ. 45.

8. Βλ. Γρηγόριον, Λόγος Η', εἰς τὴν ἀδελφὴν ἐκαστοῦ Γοργόνιαν ἐπιτάφιος, ΙΔ', Migne Patrologia Graeca (ἔφεζξξ Migne PG) 35 805.

9. Βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς, σελ. 46.

10. Θεοδώρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 22.

11. Βλ. Μπαλᾶνον, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς, σελ. 36-37.

Α'

1. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, πρότυπα τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους, ἐξεφράζοντο μὲ ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν διὰ τὴν γυναῖκα¹², ἀνεγνώριζον δὲ εἰς αὐτήν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὴν αὐτὴν ἀξίαν, ἐνίοτε δὲ μάλιστα καὶ μεγαλύτεραν ἐκείνης τοῦ ἀνδρὸς (κατωτέρω ὑπὸ II 1-3).

Εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ γυνὴ εἰς τὴν Δύσει ἐχαρακτηρίζετο ὡς «διανοία καὶ σώματι ἀσθενής»¹³, καὶ ὡς ἄνθρωπος δευτέρας τάξεως¹⁴, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι διεκλήρυττον καὶ ἀπεδείκνυον τὴν ἰσοτιμίαν τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα. Εἰδικώτερον, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ὑπεστήριζον κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ θάσιν τὴν ἰσοτιμίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, παρεδέχοντο ὅμως καὶ τινα ἱεράρχησιν, ἀναγνωρίζοντες εἰς τὸν ἄνδρα τὸ προβάδισμα. Τὸ προβάδισμα ὅμως τοῦ ἀνδρὸς ἀνεγνώριζον μόνον εἰς τὴν σχέσιν τοῦ γάμου καὶ τοῦτο χάριν τῆς ἁρμονικῆς συμβιώσεως τῶν συζύγων· ἐστήριζον δὲ αὐτὸ κυρίως εἰς τὴν βιολογικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρὸς¹⁵. Ἐξ ἄλλου, καίτοι αἱ ἀπόψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἐστήριζοντο θεσικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν τούτοις, δὲν συμπίπτουν πάντοτε μεταξύ των, ἀλλὰ πολλακίς παραλλάσσουσιν καὶ ὁμῶς ἀναλόγως τῆς εἰδικωτέρας τοποθετήσεως αὐτῶν εἰς τὰ θεμελιώδη ζητήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητός των καὶ, τέλος, ἀναλόγως τῶν ἐμπειριῶν τὰς ὁποίας εἶχον ἀποκτήσει ἀπὸ πρόσωπα τοῦ ἀμέσου συγγενικοῦ ἢ φιλικοῦ περιβάλλοντός των¹⁶. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ἐνῶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐξαίρει κυρίως τὴν ἰσοτιμίαν τῶν δύο φύλων, ὁ Χρυσόστομος τονίζει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὴν φυσικὴν ὑποταγὴν τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἄλλ' ἀκριβῶς αἱ

12. Ἡ ἀγαθὴ περὶ τῆς γυναικὸς γνώμη τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὁφείλεται προφανῶς καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸ ἅμεσον αὐτῶν συγγενικὸν περιβάλλον περιετοιχίζοντο ἀπὸ ἐκλεκτὰς γυναῖκας, ὡς ἦσαν ἡ Ἐμμέλεια καὶ ἡ Νικηρίνη, μήτηρ καὶ ἀμήμη, ἀντιστοίχως, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἡ Νόννα καὶ ἡ Γοργονία, μήτηρ καὶ ἀδελφὴ, ἀντιστοίχως, τοῦ Γρηγορίου καὶ ἡ Ἀνθοῦσα, μήτηρ τοῦ Χρυσοστόμου. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀνάδειξις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἀποδίδεται ἐν πολλοῖς εἰς τὴν εὐσέβειαν τῶν μητέρων αὐτῶν. Βλ. Μπαλάνου, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς, σελ. 48.

13. Βλ. Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, Λόγος ἐκρηκτικῶς ΚΠ', Προθεωρία, γ', Migne PG 77 948.

14. Βλ. Μπαλάνου, Διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐθεσπίσθη, σελ. 11.

15. Βλ. Χρήστου, Ἡ κοινωνιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Ἀθήναι 1951, σελ. 114-115.

16. Οὕτως, ἡ ἀτελής ἰδέα περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν εἰς αὐτὸν ἡ χηρεία τῆς μητρὸς του, ἡ περιπέτεια τοῦ φίλου του Θεοδώρου, ἡ κλίσις του πρὸς τὸν ἀσκητισμὸν καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ φύσει αὐστηροῦ χαρακτῆρος του. Βλ. Ζήσην, Ἡ περὶ γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1 (1969) σελ. 293-294 καὶ, αὐτόθι, ἐν σημ. 1, καὶ τὸν αὐτόν, Ἀνθρωπος καὶ κόσμος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 138 καὶ τὰς εἰδικωτέρας ἐν σημ. 2 παραπομπάς.

διαφοραὶ αὐταὶ αἰ συναντῶμεναι εἰς τὰς ἀπόψεις ἑνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, καθιστοῦν πλεον ἐνδιαφέρουσαν τὴν κατ' ἴδιαν ἐξέτασιν αὐτῶν.

II. 1. Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὰ κοινωνικὰ θέματα¹⁷, ἀντεμετώπισε τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων μὲ καταπληκτικὴν διὰ τὴν ἐποχὴν του εὐρύτητα ἀντιλήψεων. Μὲ ἐξαιρετικῶς λεπτολόγον σκέψιν, διακηρύσσει τὴν ἰσοτιμίαν τῶν δύο φύλων καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν τελειοτέραν αὐτῆς μορφήν. Οὕτω, τὸν λόγον του «περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς»¹⁸ ἀπευθύνει ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας· ἀκριβῶς, διότι, ὡς λέγει, ἀμφότεροι εἶναι ὅμοιοι ἐσωτερικῶς (ἤτοι ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς). Εἰς τὸν λόγον τοῦτον, ὁ Μέγας Βασίλειος, διὰ λογικῶν ἐπιχειρημάτων, ἐρμηνεύει τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν»¹⁹ καὶ, ἀποκρούων τὴν ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ κειμένου δυναμένην νὰ συναχθῆ ἀντίθετον ἐρμηγείαν, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν χάρισμα ἐδόθη ὄχι μόνον εἰς τὸν ἄνδρα ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Τσιουτοτρόπως, δεχόμενος ὅτι ὁ Θεὸς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Αὐτοῦ ἐπλασε τόσον τὸν ἄνδρα ὅσον καὶ τὴν γυναῖκα, θέτει τὴν θάσιν τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς κυρίως ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων¹⁹. Μὴ ἀρκοῦμενος δὲ εἰς λογικὰ ἐπιχειρήματα, προσθέτει εἰς αὐτὰ καὶ πολλὰς εὐνοϊκὰς ὑπὲρ τῆς γυναικὸς διαπιστώσεις. Συγκεκριμένως, λέγει ὅτι ἡ γυναικεία φύσις ὑπερβάλλει τὴν ἀνδρικήν «περὶ τὸ ἐνστατικὸν τοῦ καλοῦ καὶ καρτερικόν» ... περὶ τὴν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀσκησιν, ἢ τὸ ἐν δάκρυσι δαφιλές, ἢ τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον, ἢ τὸ ἐν εὐποιίαις ἄφθονον»²⁰. Καὶ καταλήγει, ὅτι «πολλὰι γυναῖκες ἠρίστευσαν ἀνδρῶν οὐκ ἔλαττον· εἰσὶ δὲ αἱ καὶ μειζόνως ἠυδοκίμησαν»²¹.

2. Καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος φαίνεται νὰ ἀσπάζεται τὴν ἀποψιν ὅτι τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἀφορᾷ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, ἔστω καὶ ἂν τὰς σκέψεις του δὲν ἐκφράζῃ μὲ τὴν αὐτὴν ἔμφασιν καὶ λεπτότητα μὲ

17. Βλ. *Χρήστου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ἰδίως 125.

18. Ὁν βλ. εἰς *Migne PG 30 33* ἐπ. Πρέπει νὰ παρατηρηθῆ πάντως ὅτι ἡ γνησιότης τοῦ λόγου τοῦτου τοῦ Βασιλείου δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητος· βλ. *Παπαδοπούλου - Τσανανᾶ Ὀλνυμτίας*, Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Θεσσαλονίκη 1970, Εἰσαγωγή, σελ. 14, *II. Χρήστου*, Πιτέρες καὶ Θεολόγοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, τ. Α', 1971 (πολυγρ. παραδόσεις), σελ. 189.

19. Βλ. *Παπαδοπούλου - Τσανανᾶ*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48.

20. Βλ. *Βασιλείου*, Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, 22, *Migne PG 30 35*. Οὗτος γράφει χαρακτηριστικῶς ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ ἀποσπάσματος: «Εἶδον ἐγὼ γυναῖκα λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ὑφαιρουμένην τὰ τῆς οἰκίας χειρῶδη, κλοπὴν ἐπαινετὴν καὶ σωτηρίαν, καὶ πένησιν αὐτὰ ἐν τῷ λεληθότι διανέμουσαν, καὶ ἄκοντα καὶ ἀγνωσῶντα τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς οἰκειοὺς εὐεργετοῦσαν· ὑπὲρ γὰρ ἐκείνου καὶ τῆς τοῦ οἴκου ἀυξήσεως, καὶ τῆς τῶν τέκνων διαμονῆς ἔδρα τὴν εὐποιάν».

21. Βλ. *Βασιλείου*, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις 3, *Migne PG 31 624 D 625 A*, *Παπαδοπούλου - Τσανανᾶ*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 49.

τὴν ὁποῖαν ὁ Μέγας Βασίλειος πράττει τοῦτο. Οὕτως, εἰς τὴν παραίνεσιν τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνει πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα²², ἀναφερόμενος εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γυναικῆς, ἀποκαλεῖ τοῦτο θεῖαν εἰκόνα· στρεφόμενος δὲ «κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων», χαρακτηρίζει τὴν ὄψιν τῶν γυναικῶν «μορφὴν Θεοῦ», τὴν ὁποῖαν προτρέπει τὰς γυναῖκας νὰ μὴ ἀλείφουν μὲ ἀίσιχρά χρώματα²³. Πάντως, ὡς ὁ Βασίλειος, οὕτω καὶ ὁ Γρηγόριος δεικνύει τὴν ἐκτίμησίν του πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀναγνωρίζων ὅτι κατὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς Ἐκκλησίας αἱ γυναῖκες ἔδειξαν ἰσχὺν καὶ ἀνδρείαν²⁴.

3. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, φύσις ἀσκητικὴ, ἀποκλίνει θεωρητικῶς τῶν ἀπόψεων τῶν ἐτέρων δύο Ἱεραρχῶν. Ἐπηρεασμένος ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου — καθ' ὃν ὁ ἀνὴρ εἶναι «εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ» ἐνῶ ἡ γυνὴ εἶναι «δόξα ἀνδρὸς» (Α' Κορ. 11, 7), ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ ἐπλάσθη πρῶτος καὶ ἡ γυνὴ δευτέρα (Α' Τιμ. 2, 12-14, Α' Κορ. 11, 8-9) — δὲν δέχεται ὅτι ἡ γυνὴ ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ²⁵· θεωρεῖ πάντως αὐτὴν ὁμότιμον πρὸς τὸν ἄνδρα²⁶, μὲ φυσικὴν ὅμως καὶ νομικὴν ὑποταγὴν πρὸς αὐτόν²⁷. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου, ἡ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τῶν πρωτοπλάστων ὑπάρχουσα φυσικὴ ὑποταγὴ τῆς γυναικῆς πρὸς τὸν ἄνδρα — ὑποταγὴ ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι πρῶτος ἐπλάσθη ὁ ἀνὴρ καὶ ἔξ αὐτοῦ ἡ γυνὴ²⁸ — ἐπετάθη μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ἁμαρτήματος πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων. Δι' αὐτοῦ, ἡ Εὐα, ὀδηγήσασα εἰς πειρασμόν τὸν Ἀδάμ, προσεπάθησε νὰ κατεξουσιάσῃ αὐτοῦ, καὶ ὡς

22. Βλ. στίχον 5 ἀνωτέρω, εἰς Migne PG 37 1542. Βλ. ἐπίσης *Στάμιον*, *Παράνεσις εἰς Ὀλυμπιάδα*, Ἀθήναι 1960, σελ. 21, σημ. 2, ἀποδίδοντα εἰς τὴν νεοελληνικὴν τὸ κείμενον τῆς παραίνεσεως.

23. Βλ. Ἐπη ἠθικὰ ΚΘ', «Κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων», στίχ. 3, Migne PG 37 884.

24. Βλ. *Γρηγόριον*, *Λόγος Η'*, εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν, ἐπιτάμιος ΙΔ', Migne PG 35 805.

25. Βλ. *Χρυσόστομον*, εἰς *Γένεσιν* Λόγος Β', β', Migne PG 54 589. Βλ. καὶ *Ζήσην*, «Ἄνθρωπος καὶ κόσμος», σελ. 79. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι ἡ ἄποψις κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Χρυσόστομος δὲν δέχεται τὴν «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ δημιουργίαν καὶ τῆς γυναικῆς δὲν φαίνεται ἀναμφισβήτητος, δεδομένου, ὅτι αὕτη ἀντίκειται τὸν τρόπον τινὰ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παραβιάζει τὸ κείμενον τῆς Γενέσεως. Βλ. σχετικὴν παρατήρησιν εἰς *I. Καραβιδόπουλον*, «Εἰκὼν Θεοῦ» καὶ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ (διατριβὴ ἐπὶ διδασκαλίᾳ, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 44), διὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τοῦ ὁποίου τὴν διδασκαλίαν φαίνεται νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Χρυσόστομος, κατὰ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἐκτιθέμενα.

26. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλίαι Κ', στ' (151), Migne PG 142.

27. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία ΚΣΤ', β', Migne PG, 61 214-215. Βλ. καὶ *Ζήσην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 79-80.

28. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπίτομη εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία Κ', α', Migne PG 62 135.

ἐκ τούτου, κατεδικάσθη καὶ εἰς νομικὴν ὑποταγὴν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὁποίας, ὁ ἀνὴρ κατέστη δεσπότης καὶ κύριος τῆς γυναικὸς ²⁹.

Πάντως ὅμως, ἡ ἀποφει ἀὕτη τοῦ Χρυσόστομου περὶ τῆς γυναικὸς δὲν σημαίνει ὑποτίμησιν αὐτῆς. Καὶ τοῦτο, διότι ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων ἐν τῷ γάμῳ καὶ ὑποδηλοῖ τὴν ἀνάγκην ἱεραρχήσεως εἰς αὐτόν ἱεραρχήσεως, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ λόγων πρακτικῶν, ἤτοι διὰ τὰ διατηρηθῆται ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐνότης ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου, «ἵνα μὴ... ἐκ τῆς ἰσοτιμίας μάχη τις γένηται καὶ φιλονεικία», ὡς γράφει χαρακτηριστικῶς ὁ Χρυσόστομος ³⁰. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖ τὸν ἄνδρα κεφαλὴν καὶ τὴν γυναῖκα σῶμα, ἀποδίδων καὶ πάλιν τὴν ρῆσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι «κεφαλὴ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ» (Α' Κορ. 11, 3) ³¹.

Ἀλλὰ, πέραν τῆς ἀνάγκης ἱεραρχίας ἐν τῷ γάμῳ, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε καὶ οἱ ἄλλοι δύο ἱεράρχαι δὲν ἀρνοῦνται, ὁ Χρυσόστομος ἐκφράζεται μὲ πολλὴν ἀγάπην διὰ τὴν γυναῖκα. Τὴν δεσποτείαν τοῦ ἀνδρός, κατ' αὐτόν, μετριάζει ἢ ἀγάπη, ἡ ὁποία «συνδέει τὸν γάμον» ³² καὶ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ δεικνύῃ πρὸς τὴν γυναῖκα, ὡς ἡ κεφαλὴ δὲν περιφρονεῖ ἀλλ' ἀγαπᾷ τὸ σῶμα ³³. Σχολιάζων δὲ περικοπήν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, λέγει: «Ἐχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδίᾳ τί ταύτης τῆς ἡδονῆς ἴσον;... τί γὰρ παιδίων γλυκύτερον; τί δὲ γυναικὸς; τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ;» ³⁴. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῷ γάμῳ σχέσεων τῶν δύο φύλων, ὁ Χρυσόστομος ἐκφράζεται πολλὰκις μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμόν διὰ τὴν γυναῖκα. Τοιοῦτοτρόπως, λέγει ὅτι αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ εἶναι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ ³⁵ καὶ ἐκτιμᾷ ἰδιαιτέρως τοὺς ἀγῶνας τῶν γυναικῶν λόγῳ τοῦ ἀσθενεστεροῦ τῆς φύσεως αὐτῶν ³⁶. Διαπιστώνει, μάλιστα, ὅτι ἡ γυνὴ πλεονεκτεῖ τῶν ἀνδρῶν κατὰ «τὴν σεμνότητά... τὴν θερμότητα, τὴν εὐλάβειαν, τὴν περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπην...» ³⁷. Δι' αὐτὸ, παρα-

29. Βλ. *Χρυσόστομον*, Λόγος παρηνετικὸς εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς. 'Ομιλία ΙΖ', η', Migne PG 53 144-145, τὸν αὐτόν, Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, 'Ομιλία Κ', δ', Migne PG 62 141. Βλ. καὶ *Ζήσην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 80.

30. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δὴ ἄγεσθαι γυναῖκας, δ', Migne PG 51 231, *Κορινθίεσκον*, Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 79 καὶ, αὐτόθι, σσμ. 4.

31. Βλ. *Ζήσην*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 80.

32. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, 'Ομιλία Κ', δ', Migne PG 62 140-141.

33. Βλ. *Κορινθίεσκον*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 80.

34. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν. 'Ομιλία ΑΖ', ζ', Migne PG 57 428.

35. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον μάρτυρα Βασιλάμ, δ', Migne PG 50 681.

36. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἁγίαν μεγαλομάρτυρα Δροσίδα..., γ', Migne PG 50 687.

37. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, 'Ομιλία ΙΙ',

δέχεται, ὅτι ὑπάρχουν γυναῖκες ἀξίαι μεγάλης ἐκτιμῆσεως³⁸, ὡς εἶναι ἰδιαιτέρως ἢ διάκονος Ὀλυμπιάς, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπηύθυνε τὰς περιφήμους δέκα ἐπτὰ ἐπιστολάς του. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ὑπερχειλιζέουσαν ἐπαίνων πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς ψυχῆς τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ ἀποτελοῦν ἀδιάφυστα δεῖγματα τῆς στοργῆς καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Χρυσόστομος ἔτρεφε πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκείνην. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι διετύπωσε σοφὰς σκέψεις καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφικὰ νοήματα καὶ ὅτι ἐνεπιστεύθη τὰ συναισθηματὰ του εἰς ἐπιστολάς ἀπευθυνομένας πρὸς γυναῖκα³⁹, ἀποδεικνύει ὅτι ἔτρεφεν ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν πρὸς τὴν γυναῖκα, ὅταν αὕτη ἦτο ἐνάρετος.

4. Εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἐκφράζονται ἐνίοτε καὶ κατὰ τρόπον ὑποτιμητικὸν διὰ τὴν γυναῖκα, καυτηριάζοντες, μὲ σκληρὰν μάλιστα γλῶσσαν, πολλὰς ἀδυναμίας αὐτῆς, ὡς τὴν ματαιοδοξίαν, τὴν τάσιν πρὸς ἐπίδειξιν⁴⁰ καὶ καλλωπισμὸν⁴¹, τὴν ἐλαφρότητα μὲ τὴν ὁποίαν προσήρχοντο εἰς τὰ δημόσια θεάματα⁴², τὴν ἐπίδοσιν αὐτῶν εἰς φαρμακείας καὶ μαγγανείας⁴³, τὴν μοχθηρίαν, τὴν λοιδορίαν καὶ τὴν φλυαρίαν⁴⁴. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι θεωροῦν τὰς γυναῖκας ὑπολειπομένας ἠθικῶς τῶν ἀνδρῶν. Πολὺ περισσότερον, εἶναι τοῦτο συνέπεια τῆς τάσεως αὐτῶν νὰ στηλιτεύουν τὴν ἄλλειψιν ἀρετῆς καθ' ἑαυτήν, ἥτοι ὄχι μόνον εἰς τὰς γυναῖκας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας. Πράγματι, καὶ αὐτὸς ὁ ἀσκητικῆς φύσεως Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὴν γυναῖκα «κουφοτέραν καὶ ἀλογωτέραν» τοῦ ἀνδρός⁴⁵ καὶ ἐξαπολύει ἐνίοτε μύδρους κατὰ τῶν γυναικῶν⁴⁶, διευκρινίζει ταυτοχρόνως: «Ἄς μὴ καταβοᾷ ἐναντίον μου τὸ γένος τῶν γυναικῶν· ἐγὼ δὲν ὀμιλῶ διὰ τὰς

δ', Migne PG 62 100.

38. Βλ. Χρυσόστομον, εἰς Γένεσιν, Λόγος Γ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ε', Migne PG 56 536 καὶ, τὸν αὐτόν, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὀμιλίη II', δ', Migne PG 62 100.

39. Βλ. Θεοδώρου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 66 καὶ 70.

40. Βλ. Βασίλειον, Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, Κεφ. Γ' (127-128), Migne PG 30 324-325, Χρυσόστομον, εἰς Γένεσιν, Λόγος Γ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ε', Migne PG 56 535, τὸν αὐτόν, Πρὸς Ὀλυμπιάδα, Ἐπιστολή β', στ', Migne PG 52 562.

41. Βλ. Βασίλειον, loc. ult. cit. (126) 321, Χρυσόστομον, loc. ult. cit., Γρηγόριον, Ἐπη ἠθικὰ ΚΘ', κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων, Migne PG 37 884-908.

42. Βλ. Βασίλειον, εἰς Γόρδιον μάρτυρα 3, Migne PG 31 497.

43. Βλ. Βασίλειον, Ἐπιστολὴ ΡΙΙΙ' (188), Κανονικὴ Α', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων II', Migne PG 32 677.

44. Βλ. Χρυσόστομον, Περὶ παρθενίας Μ', Migne PG 48 562, Μπαλᾶνον, Παιτρολογία, Ἀθήναι 1930, σελ. 361, σημ. 2.

45. Βλ. Χρυσόστομον, Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, Κεφ. Γ', η', Migne PG 56 50.

46. Βλ. Χρυσόστομον, εἰς Γένεσιν, Λόγος Γ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ε', Migne PG 56 535.

φρονίμους γυναίκας, ἀλλὰ διὰ τὰς πονηράς, ἀσυνέτους καὶ ἄφρονας»⁴⁷. Καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι δέ, δὲν διστάζουν νὰ ἐπικρίνουν ἐξ ἴσου καυστικῶς καὶ τοὺς κακοὺς ἄνδρας⁴⁸, ἐνῶ ἐξ ἄλλου, ὡς εἶδομεν, τονίζουν ἐπαινετικῶς τὰ χαρίσματα τῶν γυναικῶν καὶ ἐνίοτε θεωροῦν αὐτὰς ὑπερτερύσας κατὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν.

III. Ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε εἶπομεν, συνάγεται ὅτι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι παραδέχονται καὶ κηρύσσουν τὴν φυσικὴν καὶ ψυχικὴν ὁμοίότητα ἀνδρῶς καὶ γυναικός⁴⁹. Ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος δὲ ταύτης οἰκοδομοῦν τὴν ἠθικὴν καὶ νομικὴν ἰσοτιμίαν τῶν δύο φύλων, τὴν ὁποίαν καὶ ἀντιλαμβάνονται, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀντιλαμβάνομεθα αὐτὴν σήμερον. Ἦτοι, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τόσον ὁ ἀνὴρ ὅσον καὶ ἡ γυνὴ εἶναι ἐξ ἴσου προικισμένοι μὲ ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν βουλήσεως, ὥστε μὲ τὰς αὐτὰς δυνατότητας νὰ ἐπιλέγουν καὶ νὰ πράττουν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν.

1. Πράγματι, ὡς συμβαίνει καὶ σήμερον, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι δὲν περιορίζουν τὴν ἀξίωσιν ἰσοτιμίας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν γυναίκα δικαιωμάτων, τῶν ὁποίων αὕτη ἐστερεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀντιθέτως, ἐκτείνουν τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς τρόπον ὥστε εἰς τὰ ἴσα δικαιώματα νὰ ἀντιστοιχοῦν καὶ ἴσαι ὑποχρεώσεις. Συγκεκριμένως, ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναίκα ἴσας πράξεις, ἴσα ἔπαθλα, ἴσην καὶ τὴν καταδίκην⁵⁰, ὁ δὲ Γρηγόριος διακηρύσσει ὅτι «Εἰς ποιητῆς ἀνδρῶς καὶ γυναικός, εἰς χροὺς ἀμφοτέροι, εἰκὼν μία, νόμος εἰς, θάνατος εἰς, ἀνάστασις μία»⁵¹. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ Ἱεράρχαι προσδοκοῦν ἀπὸ ἀμφοτέρα τὰ φύλα τὴν αὐτὴν ἠθικὴν συμπεριφορὰν, δεδομένου ὅτι κατὰ μὲν τὸν Μέγαν Βασίλειον «ἀρετῆς δεκτικὸν τὸ θῆλυ ὁμοτίμως τῷ ἄρρενι παρὰ τοῦ κτίστου γέγονε»⁵², κατὰ δὲ τὸν Χρυσόστομον «οὐδὲν ἔχει πλέον τῆς γυναικός

47. Βλ. *Χρυσόστομον*, εἰς Γένεσιν, Λόγος Γ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀγίας Τεσσαρακοστῆς, ε', Migne PG 56 536. Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ μετάφρασις τοῦ ὡς ἄνω χωρίου τοῦ Χρυσόστομου παρατίθεται ὑπὸ τοῦ *Μπαλάνου*. Διὰ τὴν ἑρμηνεῖαν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐθεσπίσθη, σελ. 11.

48. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία II', δ', Migne PG 62 100, *Βασίλειον*, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν Προφήτην Ἠσαΐαν, Κεφ. Γ' (113), Migne PG 30 300 ἔπ.

49. Βλ. διὰ τὸν Βασίλειον, *Ἠπαυδοπούλου - Τσαναῆ*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 48, *Βασίλειον*, Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, 23, Migne PG 30 36· διὰ τὸν Χρυσόστομον, *Κορυθαίσιον*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 79. Βλ. δὲ καὶ *Γρηγόριον*, εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου «Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους», Λόγος ΑΖ', ΣΤ' καὶ Ζ', Migne PG 36 289.

50. Βλ. *Βασίλειον*, ἐνθ' ἄνωτ., 22, Migne PG 30 33.

51. Βλ. *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., ΣΤ', Migne PG 36 289.

52. Βλ. *Βασίλειον*, Ὁμιλία εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίταν, 2, Migne PG 31 241.

ὁ ἀνὴρ» 53. 54. Διὰ τοῦτο, ἐξ ἄλλου, δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὴν γυναῖκα νὰ προβά-
 λῃ τὴν φυσικὴν τῆς ἀδυναμίαν, προκειμένου νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ καθήκον τῆς
 ἀρετῆς. Τοῦτο σαφῶς ἐκφράζει ὁ Χρυσόστομος λέγων: «Γυναῖξί τὴν φύσιν μη-
 δὲν εἶναι κώλυμα πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους» 55. Ἔτι δὲ σαφέστερον καὶ
 διεξοδικώτερον ἐκφράζει τοῦτο ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους
 θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς μάρτυρος Ἰουλίττας, τὴν στείγην κατὰ τὴν ὁποίαν ὀδη-
 γεῖται εἰς τὴν πυράν. Αὕτη πράγματι, ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς παρισταμένας γυ-
 ναῖκας, λέγει κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον: «μηδὲ τῆς φύσεως ἀσθένειαν προφα-
 σίζεσθαι. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος τοῖς ἀνδράσιν ἐσμέν. Κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ
 γεγόναμεν, ὡς καὶ οὗτοι. Ἀρετῆς δεκτικὸν τὸ θῆλυ ὁμοίως τῷ ἄρρενι παρὰ
 τοῦ κτίστου γέγονε. Καὶ τί γὰρ ἢ συγγενεῖς τοῖς ἀνδράσι διὰ πάντων ἐσμέν; Οὐ
 γὰρ σὰρξ μόνον ἐλήφθη πρὸς γυναικὸς κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν
 ὁστέων. Ὡστε τὸ στερρόν, καὶ εὐτονον, καὶ ὑπομονητικόν, ἐξ ἴσου τοῖς ἀνδράσι
 καὶ παρ' ἡμῶν ὀφείλεται τῷ Δεσπότη» 56.

2. Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἀξιοῦν τὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν ἐκ
 μέρους τῶν δύο φύλων, ἀπαιτοῦν καὶ τὴν αὐτὴν μετὰ χείρισιν αὐτῶν,
 τόσον ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ νομικῆς. Ἀρκεῖ χαρακτηριστικῶς νὰ
 μνημονεύσωμεν τὰς ζωνηρὰς ἐπικρίσεις, τὰς ὁποίας οὗτοι ἀδιακόπως διετύπωνον
 ἐναντίον τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προνομιακῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἀνδρὸς
 εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μοιχείας. Πράγματι, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ μοιχεία εἶ-
 χεν εὐρυτέραν ἔννοιαν διὰ τὴν γυναῖκα ἀπὸ ἕτι διὰ τὸν ἄνδρα, οὕτως ὥστε ἡ
 γυνὴ ἔθεωρεῖτο ἔνοχος καὶ ὑφίστατο τὰς συνεπείας τῆς μοιχείας εἰς περιπτώ-
 σεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἀνὴρ οὔτε ἔθεωρεῖτο οὔτε ἐτιμωρεῖτο ὡς μοιχός 57. Οἱ
 τρεῖς Ἱεράρχαι, ὅμως, ἐπικαλούμενοι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ
 δύο φύλα εἰς τὰ θέματα τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς εἶναι ἀπολύτως ἰσότημα, ἐπέ-
 κριναν δριμύτατα τὰς ἀπόψεις τῆς τότε χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου 58.

53. Βλ. *Χρυσόστομος*, εἰς τὸ «Διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», 8', Migne PG 51 214.

54. Ὁ *Γρηγόριος*, ἐνθ' ἀνωτ., Λόγος ΑΖ', Ζ', Migne PG 36 289, ἀντιμετωπίζων τὸ θέμα ἀντιστρόφως, ἀξιώνει ἀπὸ τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἀπαιτῇ παρὰ τῆς γυναικὸς σωφροσύνην τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος δὲν εἰσφέρει, ὡς καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῇ ἐν γένει αὐτὸ τὸ ὅπου ὁ ἴδιος δὲν δίδει.

55. Βλ. *Χρυσόστομος*, «...περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξί τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους», Ὁμιλία Ε', α', Migne PG 63 485 ἐπ.

56. Βλ. *Βασίλειον*, Ὁμιλία εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, 2, Migne PG 31 241.

57. Βλ. *Ζήσην*, Ἡ περὶ γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1 (1969) σελ. 287, διεξοδικῶς δέ, ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, *Κουσουλάκων*, Ἡ μοιχεία ὡς κώλυμα τοῦ γάμου, Ἀθήναι 1939, σελ. 3 ἐπ.

58. Βλ. *Βασίλειον*, Ἐπιστολὴ ΡΙΠΗ', Κανονικὴ Α', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων Θ', Migne PG 32 677, *Χρυσόστομος*, εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «Διὰ δὲ τὰς πορνείας...», 8', Migne PG 51 213-214, *Γρηγόριον*, Λόγος ΑΖ', ΣΤ', Migne PG 36 289.

Συγκεκριμένως, ἐθεώρουν ἀπαράδεκτον, ὡς ἄνισον καὶ ἀνόμαλον, τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐτιμῶρει τὴν γυναίκα διὰ πρᾶξιν, τὴν ὁποῖαν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ἄνδρα ⁵⁹ καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς τοιούτου ἀνίσου καὶ ἀνομάλου νόμου, ὁ Γρηγόριος εἰδικώτερον, εὑρίσκειν εἰς τὸ γεγονός ὅτι «ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες» ⁶⁰. Μὲ τόσον δὲ σθένος κατεπολέμησαν τὴν ἄνισον ταύτην εἰς βάρος τῶν γυναικῶν μεταχείρισιν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κοσμικὸς νομοθέτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ ὁποῖος δὲν διεκρίνετο διὰ τὸ φεμινιστικὸν τοῦ πνεύμα, ἠναγκάσθη νὰ διευρύνῃ τὴν ἔννοιαν τῆς μοιχείας καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα ⁶¹, ὡς ἀκριθῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας ⁶².

Β'

Ὅπως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐξέτασις τῶν ἀπόψεων τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὸν γάμον. Αἱ ἀπόψεις τῶν αὐτῶν, θεατικῶς, εὑρίσκονται εἰς ἄρμονίαν πρὸς τὰς βασικὰς περὶ τῆς γυναικὸς ἀντιλήψεις τῶν συγχρόνων ὅμως συμπληρῶνουν αὐτὰς εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ ἐπιτρέπουν εἰς ἡμᾶς νὰ σχηματίσωμεν μίαν ὠλοκληρωμένην εἰκόνα περὶ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τῶν. Ἀλλά, πρὸς καλυτέραν κατανόησιν τῶν ἀπόψεων τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὸν γάμον, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκτεθοῦν προηγουμένως ὀλίγα τιμὰ περὶ τῶν σκέψεων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ γάμου.

I. 1. Εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἀπαντῶνται δύο ἀντιθετοὶ τάσεις σχετικῶς πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου. Κατὰ τὴν πρώτην, ὁ γάμος, ὡς πρᾶξις ἰδρυτικῆ τῆς οἰκογενείας, προσωρισμένης νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ, κηρύσσεται μυστήριον, παριστῶν τὴν σύζευξιν τοῦ νομφίου Χριστοῦ μετὰ τῆς νύμφης Ἐκκλησίας ⁶³. Ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον, συγκεκριμένως, ὑποδηλώνει τὴν ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ προέλευσιν τοῦ γάμου καὶ ἀνυψώνει αὐ-

59. Βλ. *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., ΣΤ', Migne PG 36 289, *Χριστόστομον*, ἐνθ' ἄνωτ., Migne PG 51 213-214.

60. Βλ. *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., ΣΤ', Migne PG 36 289.

61. Βλ. καὶ *Ζήσην*, ἐνθ' ἄνωτ., εἰς Ὁρθοδοξίαν 1, σελ. 288, ἐνθα καὶ περαιτέρω παρὰ πομπῶν ἰδίως εἰς τὰς σημειώσεις 4, 5 καὶ 6. Πλείονα, ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως καὶ ἰδίως περὶ τῆς μοιχείας ὡς κολύματος τοῦ γάμου, βλ. εἰς *Κρισσᾶ (Πράτσια)*, Σύστημα Ἀστικού Δικαίου, τ. Δ', Ἀθήναι 1927, § 44, σελ. 74 ἐπ.

62. Κατὰ τὸν *Κουσουλάκον*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 5-6, ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐννοίας τῆς μοιχείας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐγένετο κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καὶ δὴ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ ἄρθρου 286 τοῦ προῖσχύσαντος Ποινικοῦ Κώδικος.

63. Βλ. *Ζήσην*, Ἀνθρώπος καὶ κόσμος, σελ. 144.

τόν εἰς εὐλογημένον, ἱερὸν δεσμὸν⁶⁴. Κατὰ τὴν ἄλλην θέσιν, ἀντιθέτως, ὁ γάμος θεωρεῖται ὡς προσαχρούων εἰς τὴν εὐαγγελικὴν προτροπὴν πρὸς ἀποκοπήν τῶν γηίνων δεσμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κυρίως οἱ δεσμοὶ πρὸς τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα καὶ τοὺς γονεῖς, καὶ τοῦτο χάριν τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν⁶⁵. Συνέπεια δὲ τῆς θέσεως ταύτης εἶναι ἡ τόνωσις τοῦ ἀσκητικοῦ ζήλου καὶ ἡ ἐξαρσις τῆς παρθενίας ὡς τοῦ ἰδανικωτέρου τρόπου ζωῆς, τοῦ ἀνοίγοντος ἀσφαλέστερον τὸν δρόμον πρὸς τὴν τελειότητα⁶⁶.

Ἡ τελευταία αὕτη θέσις, ἃν καὶ φαινομενικῶς ἀντίθετος πρὸς τὴν πρώτην, δύναται κατ' οὐσίαν νὰ συμβιβασθῇ καὶ νὰ συνυπάρξῃ μὲ ἐκείνην εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Πράγματι, καὶ ὑπὸ τὴν θέσιν ταύτην, ὁ γάμος καθ' ἑαυτὸν, ἰδίως ὁ σεμνὸς καὶ τίμιος γάμος, δὲν θεωρεῖται κακόν, οὔτε ἡμίρτημα: «τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἁμίαντος», λέγουσιν ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Χρυσόστομος⁶⁷. Ἀπλῶς, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἔγγαμον βίον ἔχει πολλὰς ἀσχολίας, δὲν δύναται νὰ ἀφοσιωθῇ ὀλοκληρωτικῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἔργα ἀγάπης καὶ εἰς τὴν ἐπιδιώξιν ὑψηλῶν ἰδανικῶν. Διὰ τοῦτο, ἀκριβῶς, κατὰ τὴν ἀποψιν ταύτην, ἡ ἀγαμία θεωρεῖται ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς ἰδανικώτερος τρόπος ζωῆς, ὡς τρόπος ζωῆς ὀδηγῶν ἀσφαλέστερον εἰς τὴν τελειότητα τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν⁶⁸.

2. Εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, ἀπαντῶνται ἀμφότεραι αἱ θέσεις αὗται, μὲ διαφορὰς μόνον κατὰ τὴν εἰδικωτέραν ἀξιολόγησιν τοῦ γάμου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀγαμίας ἀφ' ἑτέρου. Οὕτως:

Ὁ Μέγας Βασίλειος, κοινωνικώτερος τῶν δύο ἄλλων Ἱεραρχῶν, θεωρεῖ τὸν γάμον εὐλογημένον ζυγόν⁶⁹, ἴσης ἀξίας πρὸς τὴν παρθενίαν: «Ὁ γάμος καὶ ἡ παρθενία τὸ διπλοῦν συνίστησιν εἶδος ζωῆς»⁷⁰.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀντιθέτως, ἐκθέτουν μὲν ἀμφοτέρας τὰς θέσεις, ἐν τῇ ἀξιολογήσει ὁμῶς τοῦ γάμου καὶ τῆς παρθενίας, θεωροῦν τὴν δευτέραν ὡς ὑψηλότερον ἀγαθόν⁷¹, ὡς ἔχουσαν αἰωνίαν

64. Βλ. *Ζήσιν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 145 καὶ τὸν αὐτόν, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1, σελ. 285.

65. Βλ. *Ζήσιν*, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1, σελ. 285, καὶ αὐτόθι, εἰς σημειώσεις 5 παραπομπὰς εἰς τὰς πηγὰς.

66. Βλ. *Κοιμητῆσκου*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 81, *Στάμιον*, Γάμος καὶ συζυγία, Ἀθήναι 1963, σελ. 57, σημ. 2.

67. Βλ. *Γρηγόριον*, *Λόγος ΑΖ'*, Γ', Migne PG 36 293, *Χρυσόστομον*, Περὶ παρθενίας, Ζ' καὶ Η', Migne PG 48 538.

68. Βλ. τοὺς ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει παραπεμπομένους.

69. Βλ. *Βασίλειον*, Εἰς τὴν Ἐξάχμερον, Ὁμιλία Ζ' περὶ ἔρπετων, 5, Migne PG 29 160.

70. Βλ. *Σχολάριον Λωροθέου*, Ἐπιμετὸν Πατρολογίας, Ἀθήναι 1883, τ. 1-2, εἰς λέξιν «γάμος», σελ. 8, *Βασίλειον*, Λόγος ἀσκητικὸς I B C, Migne PG 31 628. Ἄλλοθι ὕμνον τοῦ γάμου καὶ ἐξαρσιν τῆς ἰσοτιμίας αὐτοῦ πρὸς τὴν παρθενίαν, βλ. εἰς *Ἀμφιλόχιον Ἐπίσκοπον Ἰκονίου*, Λόγος Β', Α', Migne PG 39 45.

71. Βλ. *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., Λόγος ΑΖ', Γ', Migne PG 36 293.

ισχύον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γάμον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν παροῦσαν μόνον ζωὴν καὶ εἶναι συνδεδεμένος μὲ τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον⁷². Ἀμφότεροι, μάλιστα τονίζουσιν, κατὰ τρόπον γλαφυρόν, ὁ Γρηγόριος τὰ ἐπακόλουθα (ἐννοεῖται τὰ δυσμενῆ)⁷³ καὶ ὁ Χρυσόστομος τὰ δεινὰ τοῦ γάμου⁷⁴.

Ὁ Χρυσόστομος, ειδικώτερον, φύσις ἀσκητική, ἀνέχεται ἀπλῶς τὸν γάμον, ὡς διέξοδον ἀπὸ τὴν πορνείαν⁷⁵ καί, συνεπῶς, οὔτε καταδικάζει ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπαινεῖ αὐτόν⁷⁶. Ἀσχολεῖται ὁμως διὰ μακρῶν μὲ τὸν γάμον καὶ πολλάκις ἐκφράζεται μὲ σεβασμὸν δι' αὐτόν, πάντοτε ὁμως μὲ αὐστηρὰς ἀξιώσεις ἐναντι τῶν συζύγων. Πάντως, ἡ ἀληθὴς σημασία, τὴν ὁποίαν ὁ Χρυσόστομος ἀποδίδει εἰς τὸν γάμον, ὀφείλεται πολὺ περισσότερον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι θεωρεῖ αὐτόν ὡς θεμέλιον τῆς τεκνοποιίας καὶ τῆς οἰκογενείας, περὶ τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, τρέφει ἐξόχως ὑψηλὴν ἐκτίμησιν, καταλιπὼν ἐμπνευσμένας σκέψεις καὶ ἀνεκτιμήτους ὑποθήκας⁷⁷.

3. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, ἐκφράζοντες καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, παραδέχονται καὶ κηρύσσουν τὸν μυστηριακὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου⁷⁸. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ σαφῶς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτῶν πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀφοῦ καὶ αὕτη μετέχει εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο.

II. Τοιαῦτα εἶναι αἱ ἀντιλήψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τοῦ γάμου ἐν γένει. Ἄς ἔλθωμεν ὁμως τώρα καὶ εἰς τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν περὶ τῶν σχέσεων τῶν δύο συζύγων καί, συνεπῶς, περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναίκος εἰς τὸν γάμον.

1. Κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, ὁ γάμος ἔχει ἰσχυρὸν θεμέλιον τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἐξυψώνει αὐτόν εἰς μυστήριον^{79, 80} καὶ δημιουργεῖ ἰσχυρὸν δε-

72. Βλ. *Χρυσόστομον*, Περὶ παρθενίας ΙΔ', Migne PG 48 543-544, *Ζήσην*, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1, σελ. 307.

73. Βλ. *Γρηγόριον*, ἔθ' ἀνωτ., *Λόγος ΑΖ'*, Θ', Migne PG 36 293.

74. Βλ. *Χρυσόστομον*, Παρκαίνετικὸς εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, *Λόγος Β'*, ε', Migne PG 47 314.

75. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον κλπ., ε', Migne PG 51 232.

76. Βλ. *Διορόθεον Σχολάριον*, Ταμῆιον τῆς Πατρολογίας, τ. 1-2, εἰς λέξιν «Γάμος», σελ. 13.

77. Βλ. *Στάμον*, *Γάμος καὶ συζυγία*, Ἀθήναι 1963 καὶ αὐτόν, Ὁμιλίαι περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, Ἀθήναι 1962, συλλογαὶ τῶν σχετικῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἀποδιδόμενον εἰς τὴν νεοελληνικὴν.

78. Βλ. *Χρυσόστομον*, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, γ', Migne PG 51 230 καὶ τὸν αὐτόν, Ἰπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολήν, Ὁμιλία ΙΒ', ε', Migne PG 62 387.

79. Βλ. *Ζήσην*, εἰς Ὁρθοδοξίαν 1, σελ. 304.

80. Ὁ μυστηριακὸς χαρακτήρ τοῦ γάμου πρέπει, κατὰ τὸν *Χρυσόστομον*, νὰ βαρύνῃ καὶ κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῆς συζύγου ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός. Τοιουτοτρόπως, ὁ ἀνὴρ, ἀποβιλέπων κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου ὡς εἰς συμμετοχὴν εἰς μυστήριον, πρέπει νὰ λαμβάνῃ γυναῖκα

σμόν μεταξύ τῶν συζύγων. Μάλιστα, ὁ γάμος χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτῶν, ὡς ζυγὸς⁸¹ καὶ τυραννία⁸², ἀφοῦ ὑποχρεώνει τοὺς συζύγους νὰ ὑποτάσσωνται ἀλλήλοις καὶ νὰ ὑπομένουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Μετὰ τὸν γάμον, πράγματι, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή δὲν εἶναι κύριοι ἑαυτῶν οὐδ' ἐλεύθεροι, ἀλλ' ὁ εἰς ἐξουσιάζει τοῦ ἄλλου, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χρυσόστομου⁸³.

Ἡ ὑποχρέωσις ἀγάπης ἀνήκει, ἀκριβῶς εἰπεῖν, εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἐνῶ εἰς τὴν γυναῖκα προσήκει ἡ ὑποχρέωσις ὑποταγῆς εἰς τὸν ἄνδρα⁸⁴. Αἱ δύο ὁμως αὗται ὑποχρεώσεις τῶν συζύγων δὲν εἶναι ἀντίθετοι, ἀλλὰ δέονται κατὰ τρόπον ἄρμονικόν μεταξύ των εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Ὡς γνωστόν, πράγματι ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη περιέχει καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς ὑποταγῆς, ἐνῶ ἡ χριστιανικὴ ὑποταγὴ περιέχει καὶ πολλὴν ἀγάπην⁸⁵. Τιοιουτρόπως, ἡ μία ὑποχρέωσις συμπληρῶνει τὴν ἄλληλν, δι' αὐτῶν δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἄρμονικὴ συμβίωσις ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου.

Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς ὅπως ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, βασίζεται εἰς τὴν θεϊκὴν ἐπιταγὴν τὴν περιεχομένην ἐν τῇ Γενέσει (6' 24): «ἔνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»⁸⁶. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρὸς ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλον λόγον· καὶ δὴ εἰς τὸ γεγονός· ὅτι ἡ γυνή θεωρεῖται μέλος τοῦ σώματος αὐτοῦ, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς του, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐκ-

χρηστὴν καὶ ἑνάρτεον (βλ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ'-ε', Migne PG 51 230-233). Ἀντιθέτως, δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ νὰ λάβῃ πλουσίαν γυναῖκα, θεωρῶν τὸν γάμον ὡς μέσον πλουτισμοῦ, δεδομένου ὅτι ὁ γάμος ὡς μυστήριον δὲν εἶναι ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις, ἀλλὰ κοινωνία τοῦ βίου (βλ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ'-ε', Migne PG 51 230-233 καὶ Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΟΓ', γ', Migne PG 58 678). Τὸ λαμβάνειν εὐπορωτέραν γυναῖκα βλάπτει τὴν κῆθοντιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς, λέγει ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος μὲ δημοτικὴν γλῶσσαν καυτηριάζει τοὺς προσβλέποντας εἰς τὸν γάμον ὡς εἰς μέσον πλουτισμοῦ (βλ. Εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα Λόγος Β', ε', Migne PG 47 314, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΟΓ', γ', Migne PG 58 678, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ', Migne PG 51 230-232).

81. Βλ. Βασίλειον, Εἰς τὴν Ἐξάήμερον, Ὁμιλία Ζ' περὶ ἔρπετων, 5, Β, C, Migne PG 29 160, Γρηγόριον, Λόγος ΑΖ', Η', Migne PG 36 292.

82. Βλ. Χρυσόστομον, Περὶ παρθενίας, ΚΗ', Migne PG 48 552· πρβλ. καὶ τὸν αὐτόν, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία Κ', «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίαις ἀνδράσιιν ὑποτάσσεσθε...», Migne PG 62 136 ἐπ.

83. Βλ. Χρυσόστομον, Περὶ παρθενίας, ΚΗ', ΚΘ', Migne PG 48 552-553.

84. Βλ. Βασίλειον, Ἠθικά, Ὅρος ΟΓ', Κεφ. γ', Migne PG 31 852, Χρυσόστομον, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολήν, Ὁμιλία Γ', ἰδίως α', Migne PG 62 365 ἐπ. καὶ τὸν αὐτόν, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία Κ', Migne PG 62 136 ἐπ.

85. Βλ. Χρησίου, Ἡ κοινωνιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, σελ. 115-116, Χρυσόστομον, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Κ', δ', Migne PG 62 141.

86. Βλ. Χρυσόστομον, ἐνθ' ἄνω., Migne PG 62 139.

τρέφει· και· θάλπει· διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον, ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοθυσίας. Τὸ μέτρον τοῦτο τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνδρὸς στηρίζεται ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν θεϊκὴν ἐπιταγὴν «ἄνδρες ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ὡμῶν, ὡς ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν» τὴν ὁποῖαν μάλιστα αὐτὸς τόσο πολὺ ἠγάπησεν, «ὥστε παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς» 87.

2. Μὲ βάσιν τὴν ἀνωτέρω σχέσιν τῶν δύο συζύγων εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ τὴν βιολογικὴν καὶ ψυχικὴν συγκρότησιν ἑκατέρου τῶν συζύγων, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι προβαίνουν καὶ εἰς καταμερισμὸν τῶν ἔργων αὐτῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ.

Ἐξ αὐτῶν, ὁ Χρυσόστομος γράφει, χαρακτηριστικῶς, ὅτι, διὰ νὰ μὴ υποτιμᾶται οὐδὲν γένος, ὁ Θεὸς κατένευσε τὰ ἔργα εἰς τὰ δύο φύλα 88 καὶ δὴ τὸν μὲν ἄνδρα καθιέρωσεν ὡς πρώτην ἀρχήν, τὴν δὲ γυναῖκα ὡς δευτέραν, ἀλλὰ μὲ πολλήν ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα 89. Τοιοῦτοτρόπως, εἰς τὸν ἄνδρα, ὡς τὴν κεφαλὴν τῆς οἰκογενείας καὶ σωματικῶς ἰσχυρότερον, ἀνήκουν πᾶσαι αἱ δημόσιαι ὑποθέσεις, δηλαδὴ αἱ ἔξω τοῦ οἴκου, ὡς εἶναι ἡ πολιτικὴ ζωὴ, τὰ δικαστήρια, τὸ ἐμπόριον, ἡ ὑπεράσπισις τῆς πατρίδος 90. Εἰς τὴν γυναῖκα, ἐξ ἄλλου, ὡς τὸ σῶμα τῆς οἰκογενείας (τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ ἀνὴρ) καὶ ὡς ἀσθενεστέραν μὲν σωματικῶς, ἀλλὰ διαθέτουσαν λεπτόν καὶ πλούσιον ψυχικὸν κόσμον, ἀνήκει ἡ διακοινία τοῦ οἴκου καὶ, κυρίως, ἡ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων 91.

Ἡ γυνή, εἰδικώτερον, ἐπειδὴ παραμένουσα εἰς τὸν οἶκον, διάγει βίον γαλήνιον, δύναται νὰ φιλοσοφῇ καὶ νὰ φέρῃ ἡρεμίαν εἰς τὸν ἄνδρα, ὅταν ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν οἰκίαν τεταραχμένος ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἀσχολίας 92. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἔχει μεγάλην δύναμιν ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς — τόσο ὡς πρὸς τὴν ἀρετήν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν κακίαν — ἕνεκα τῆς μετ' αὐτοῦ συμβιώσεως 93, ἡ συμβολὴ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν συζυγικὸν βίον ἀυξάνει σημαντικῶς. Ἰδίως, ἂν αὕτη εἶναι εὐλαβὴς καὶ σεμνὴ, δύναται νὰ ἐπηρεάξῃ εὐεργετικῶς τὸν ἄνδρα εἰς

87. Βλ. Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, β', Migne PG 51 227.

88. Βλ. Χρυσόστομος, ἐνθ' ἄνωτ., δ', Migne PG 51 231.

89. Βλ. Χρυσόστομος, Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφραίμους Ἐπιστολήν, Κ', στ', Migne PG 62 142 ἐπ.

90. Βλ. Κορησιέσκου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 79, Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ', Migne PG 51 231.

91. Βλ. Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ', Migne PG 51 231, τὸν αὐτόν, Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστήν, Ὁμιλία ΕΑ', γ', Migne PG 59 340. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα προβαίνει εἰς καταμερισμὸν τῶν ἔργων καὶ ὁ Γρηγόριος, εἰς Πατριστερικὸν πρὸς Ὀλυμπιάδα, στίχ. 45-46, Migne PG 37 1545.

92. Τὰς αὐτὰς σκέψεις ἐκφράζει καὶ ὁ Γρηγόριος, εἰς Πατριστερικὸν πρὸς Ὀλυμπιάδα, στίχ. 44, Migne PG 37 1545.

93. Βλ. Χρυσόστομος, Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην..., Ὁμιλία ΕΑ', γ', Migne PG 59 340.

τοιούτων θαθμίων, ὥστε νὰ πλάθῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὡς αὕτη ἐπιθυμεῖ⁹⁴.

Ἄλλὰ, τὸ λεπτότερον καὶ σπουδαιότερον τῶν ἔργων αὐτῆς, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, εἶναι ἡ ἀνατροφή τῶν τέκνων. Ἡ γυνή, παραμένουσα περισσότερον εἰς τὸν οἶκον καὶ ἔχουσα ὀλιγωτέρας ἀσχολίας, δύναται νὰ ἀφιερώῃ περισσότερον χρόνον εἰς τὰ τέκνα⁹⁵· ἐνῶ ἐξ ἄλλου, καὶ τὰ τέκνα κείνται φυσιολογικῶς πλησιέστερον πρὸς τὴν μητέρα, τὴν ὁποίαν, καὶ ρακενδύτον ἔτι, προτιμοῦν κεκοσμημένης βασιλίδος⁹⁶. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἐπιηραῆζῃ παιδαγωγικῶς τὰ τέκνα περισσότερον παρ' ὅσον ὁ ἀνὴρ. Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Χρυσόστομος, ἐπισημαίνει δεόντως τὴν μεγάλην παιδαγωγικὴν εὐθύνην τῆς γυναικός. Τὰ τέκνα, λέγει, εἶναι δῶρον Θεοῦ καὶ ἡ ἀνατροφή αὐτῶν εἶναι ὑψηλότερον λειτούργημα καὶ αὐτῆς τῆς τεκνογονίας· διότι, ἡ τεκνογονία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως, ἐνῶ ἡ ἀγωγή τῶν τέκνων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως τῆς γυναικός⁹⁷.

III. 1. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, εἰς τὸν γάμον ὑπάρχει μία ἱεράρχησις, ἡ δὲ κατανομή τῶν ἔργων δὲν εἶναι ἀπολύτως ἴση. Ὁ ἀνὴρ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ ἡ γυνὴ τὴν δευτέραν: εἰς τὸν ἄνδρα ὁ Θεὸς ἔδωκε τὸ ἀναγκαιότερον καὶ χρησιμώτερον καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ μικρότερον καὶ κατώτερον⁹⁸. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἱεράρχησις καὶ ἀνίσος κατανομή τῶν ἔργων δὲν εἶναι τυχαία κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας⁹⁹. Ἀντιθέτως, γίνεται πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν· ὁ σκοπὸς δὲ αὐτὸς εἶναι ἡ *διετήρησις τῆς εἰρήνης* καὶ *εὐταξίας* ἐν τῷ οἴκῳ. Καί, πράγματι, ἂν ἀνεγνωρίζετο εἰς τὰ δύο φύλα πλήρης ἰσοτιμία ἐν τῷ γάμῳ, θὰ ἐρρίπτετο ὁ σπόρος τῆς διαμάχης καὶ τῆς φιλονεικίας· διότι, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἐκ τῆς ἰσοτιμίας μάχη τις προκαλεῖται καὶ φιλονεικία (ἀνωτέρω Α' II 3). Ἐξ ἄλλου, ὡς ἀντιστάθμισμα πρὸς τὴν ἱεράρχησιν ταύτην, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, ὡς εἴπομεν ἐπίσης, ἐτόνιζον τὸ καθήκον ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν συζύγων καὶ ἰδίως τὸ καθήκον τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα. Διὰ τοῦ καθήκοντος ἀγάπης, πράγματι, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς μετριάζεται, ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναικός καθίσταται καλῶς ἀνεκτὴ καὶ ἡ συμβίωσις ἀποβαίνει ἔτι μᾶλλον ἀρμονικὴ. Ὁ Χρυσόστομος, ἰδίως καθορίζων τὴν πρέπουσαν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, λέγει ὅτι ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τὴν γυναῖκα μὲ ἀγάπην· ὅχι ὡς πρὸς δούλην ἀλλ' ὡς πρὸς ἐλευθέραν· διότι, δὲν ὑπάρχει συζυγία καὶ εὐχαρίστησις διὰ τὸν ἄνδρα, ὅταν ἡ

94. Βλ. *Χρυσόστομος*, ἐνθ' ἄνωτ., Migne PG 59 340.

95. Βλ. *Χρυσόστομος*, Περὶ Ἄωνος, Λόγος Α', δ', Migne PG 54 638.

96. Βλ. *Κορινθίους*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 85, *Χρυσόστομος*, Ἑπίγραμμα εἰς τὸν Ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν, Ὁμιλία ΕΒ', δ', Migne PG 58 601.

97. Βλ. *Χρυσόστομος*, Περὶ Ἄωνος, Λόγος Α', δ', Migne PG 54 637.

98. Βλ. *Χρυσόστομος*, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, δ', Migne PG 51 231.

99. Βλ. *Χρυσόστομος*, ἐνθ' ἄνωτ., Migne PG 51 231.

γγνή τρέμνη αὐτόν¹⁰⁰. Τὴν κακὴν δὲ καὶ θάναυσον συμπεριφορὰν αὐτοῦ χαρακτηρίζει ὡς ὄνειδος καὶ ἐσχάτην ὕβριν δι' αὐτόν.

Ἄλλ' ὁ γάμος, στηριζόμενος εἰς τὴν ἀγάπην τῶν συζύγων, δημιουργεῖ στενότατον δεσμόν μεταξύ αὐτῶν, ἀληθῆ ζυγὸν καὶ τυραννίαν, ὡς ἤδη εἴπομεν (ἀνωτέρω Β' Π 1). Τοιοῦτον δὲ δεσμόν δημιουργῶν ὁ γάμος, εἶναι ἀπόλυτος, ἦτοι ἀποκλειστικὴ ἔνωσις δύο μόνον προσώπων, ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικός· εἶναι δεσμός κατὰ θάσιν ἀδιάλυτος καὶ ἀνεπανάληπτος.

2. Τοιοῦτοτρόπως, διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, κηρύσσονται, καὶ μάλιστα μετ' ἐπιτάσεως, αἱ ἀρχαὶ τῆς μονογαμίας καὶ τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου¹⁰¹. Αἱ ἀρχαὶ δὲ αὗται, ἄνευ ἀμφιβολίας, ἀποτελοῦν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς κατ' ἐξοχὴν πατριαρχικῆς οἰκογενείας, σημαντικώτατον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς προαγωγῆς τῆς ἐν τῷ γάμῳ θέσεως τῆς γυναικός.

Πράγματι, ἡ μ ο ν ο γ α μ ί α ἐξασφαλίζει εἰς τὴν γυναῖκα ἀξιοπρεπῆ θέσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ διατηρεῖ τὸν ἀληθῆ δεσμόν μεταξύ τῶν συζύγων· ἐνῶ ἡ πολυγαμία, ὡς κτηνώδης καὶ «παντελῶς ἀλλοτρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων» κατὰ τὸν Μέγαν Βασιλείον¹⁰², ἐξευτελίζει τὴν γυναῖκα καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνδρα τύραννον, προκαλοῦντα πέριξ αὐτοῦ ἔριδας καὶ ζηλοτυπίας¹⁰³. Τὸ ἀδιάλυτον τοῦ γάμου, ἐξ ἄλλου, ἐδραιώνει τὴν εἰς τὴν οἰκογένειαν θέσιν τῆς γυναικός, ἡ ὅποια πρότερον ἦτο ἐξόχως ἐπισφαλῆς, ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ εἶχε δικαίωμα, ἀνά πᾶσαν στιγμὴν, νὰ ἀποπέμψῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου.

Ἄλλ' ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς μονογαμίας αἱ ἀντιλήψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ταυτόσημοι, ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀ δ ι α λ Ὑ τ ο υ τοῦ γάμου δὲν συμπίπτουν ἀπολύτως. Ὁ Χρυσόστομος, ἐχόμενος τῆς αὐστηροτέρας ἀπόψεως, δὲν ἀνέχεται τὸ διαζύγιον, δέχεται δὲ ὡς δυνατὴν τὴν λύσιν τοῦ γάμου μόνον διὰ τοῦ θανάτου¹⁰⁴. Ἀντιθέτως, ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Βασίλειος δέχονται τὴν δυνατότητα λύσεως τοῦ γάμου καὶ ἕνεκα μοιχείας καὶ πορνείας καὶ δὴ ἐπὶ ἴσοις ἔροις δι' ἀμφοτέρους τοὺς συζύγους^{105, 106}. Ἀμφοτέροι, πράγματι, ἐπικρίνουν

100. Βλ. *Χρυσόστομος*, Ἑπίγραμμα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία Κ', β', Migne PG 62 137.

101. Βλ. *Χρυσόστομος*, εἰς τὸ «Γυνὴ δέδεται νόμῳ», β', Migne PG 51 220, *Βασίλειος*, Ἡθικά, Ὅρος ΟΓ', Migne PG 31 849 ἐπ., 852, τὸν αὐτόν, Ἐπιστολὴ ΡΙΠΠ', Κανονικὴ Α', Ἀμφιλογίῳ περὶ κανόνων, Θ', Migne PG 32 677, τὸν αὐτόν, Ἐπιστολὴ ΣΙΖ', Ἀμφιλογίῳ περὶ κανόνων, Η', Migne PG 32 805.

102. Βλ. *Βασίλειος*, ἐνθ' ἀνωτ., Ἐπιστολὴ ΣΙΖ', Ἀμφιλογίῳ περὶ κανόνων, Η', Migne PG 32 805.

103. Βλ. *Μπαλᾶνον*, Ἡ θέσις τῆς γυναικός, σελ. 35, βλ. καὶ *Κρασσῶν (Πρότασιων)*, ἐνθ' ἀνωτ., § 5, σελ. 9-10.

104. Βλ. *Χρυσόστομος*, εἰς τὸ «Γυνὴ δέδεται νόμῳ...», β', Migne PG 51 219.

105. Βλ. *Γρηγόριος*, εἰς τὸ «Ὅτε ἐτέλεσε ὁ Ἰησοῦς...», Ἀόγιος ΑΖ', ΣΤ', Migne PG 36 289.

106. Βλ. *Βασίλειος*, Ἐπιστολὴ ΡΙΠΠ', Κανονικὴ Α', Ἀμφιλογίῳ περὶ κανόνων, Θ', Migne PG 32 677.

τήν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν μόνον ὁ ἀνὴρ εἶχε δικαίωμα νὰ ἀποπέμψῃ τὴν γυναῖκα εἰς περίπτωσιν παραβάσεως τῆς συζυγικῆς πίστεως, ὄχι δὲ καὶ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα¹⁰⁷.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, ὁ γάμος εἶναι ὄχι μόνον ἀδιάλυτος, ἀλλὰ καὶ ἀνεπανάληπτος. Συγκεκριμένως, τὸν δεύτερον γάμον δέχονται οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι μόνον ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ ἐνὸς τῶν συζύγων¹⁰⁸· ἐνῶ εἰς πᾶσαν ἄλλαν περίπτωσιν — ἤτοι, εἰς περίπτωσιν λύσεως τοῦ πρώτου γάμου κατ' ἄλλον πλὴν τοῦ θανάτου, τρόπον — χαρακτηρίζουν τὸν δεύτερον γάμον ὡς μοιχεῖαν¹⁰⁹. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει χηρείας τὸν δεύτερον γάμον θεωροῦν ἀπλῶς ὡς συγχώρησιν¹¹⁰, ἣτοι ἀνέχονται αὐτὸν μόνον. Περαιτέρω, τὸν τρίτον γάμον ἀνέχεται μόνον ὁ Μέγας Βασίλειος, εὐρίσκων αὐτὸν προτιμότερον τῆς ἀνεμμένης πορνείας¹¹¹, ἂν καί, καὶ αὐτός, ὡς καὶ οἱ δύο ἄλλοι Ἱεράρχαι, δέχονται αὐτὸν ὡς παράνομον¹¹². Ὁ Γρηγόριος, τέλος, τὸν, πέραν τοῦ τρίτου, γάμον, ρητῶς χαρακτηρίζει ὡς χοιρώδη βίον¹¹³.

Γ'

I. Ἐν συνόψει, αἱ ἀπόψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικός, δύνανται νὰ διατυπωθοῦν εἰς τὰς ἐξῆς δύο ἀρχάς: Ἱσοτιμία, κατ' ἀρχήν, τῆς γυναικός πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰς τὰς σχέσεις ὅμως τοῦ γάμου ἱεράρχησις ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός.

Αἱ ἀπόψεις αὗται τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀποτελοῦσαι ἔκφρασιν τοῦ ὑψηλοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ἔχουν ὄλην τὴν ἀξίαν καὶ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ. Δι' αὐτό, διατηροῦν τὸ κύρος καὶ τὴν ἐπικαιρότητα των, ἐτι καὶ σήμερον, παρὰ τὴν πάροδον τόσων αἰῶνων καὶ παρ' ἕλας τὰς ἐν τῷ μεταξῷ σημειωθείσας κοινωνικὰς ἐξελίξεις. Ἐνῶ δέ, παρὰ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν διετυπώθησαν ὡς καθαρῶς

107. Βλ. *Βασίλειον*, Ἐπιστολὴ ΡΙΙΙ', Κανονικὴ Α', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων, Θ', Migne PG 32 677, τὸν αὐτόν, Ἐπιστολὴ ΡΘ', Κανονικὴ Β', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων, ΚΑ', Migne PG 32 721, *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., Λόγος ΑΖ', ΣΤ', Migne PG 36 289.

108. Βλ. *Χριστόστομον*, εἰς νεωτέραν χηρέυσασαν, (περὶ μονανδρίας), α', Migne PG 48 610, 611, τὸν αὐτόν, εἰς τὸ «γῆρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐζήκοντα γεγονυῖα καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς», Migne PG 51 325-326, τὸν αὐτόν, εἰς τὸ «Γυνὴ δέδεσται νόμῳ», α', Migne PG 51 219.

109. Βλ. *Χριστόστομον*, ἐνθ' ἄνωτ., α', Migne PG 51 219.

110. Βλ. *Χριστόστομον*, εἰς νεωτέραν χηρέυσασαν, (περὶ μονανδρίας), Migne PG 48 612, *Γρηγόριον*, Λόγος ΑΖ', Η', Migne PG 36 292.

111. Βλ. *Βασίλειον*, Ἐπιστολὴ ΡΙΙΙ', Κανονικὴ Α', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων, Δ', Migne PG 32 673, τὸν αὐτόν, Ἐπιστολὴ ΡΘ', Κανονικὴ Β', Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων, Ν', Migne PG 32 732.

112. Βλ. *Βασίλειον*, ἐνθ' ἄνωτ., Migne PG 32 673 καὶ 732, *Γρηγόριον*, εἰς τὸ «Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς...», Λόγος ΑΖ', Η', Migne PG 36 292.

113. Βλ. *Γρηγόριον*, ἐνθ' ἄνωτ., Η', Migne PG 36 292.

ἠθικὸν κήρυγμα καὶ μάλιστα ὡς κήρυγμα πόρρω ἀπέχον ἀπὸ τὴν τότε κοινωνικὴν πραγματικότητα, σήμερον αὐται ἀποτελοῦν τὸ θεωρητικὸν θεμέλιον τόσον τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν ἀντιλήψεων, ὅσον καὶ τῆς νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν σχέσεων.

1. Πράγματι, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἡ ἰσοτιμία τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα διεκλήρυνθη ὑπὸ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὑπὸ τὴν πλέον ἐξειλιγμένην ἔννοιαν αὐτῆς, ἥτοι ὡς ἔση μεταχειρίσις ὄχι μόνον ἐξ ἀπόψεως δικαιομάτων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπόψεως ὑποχρεώσεων. Ἄξια ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν δύσκολον δρόμον τῆς ἀρετῆς, νὰ προφασίζεταί τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν τοῦ φύλου τῆς. Ἡ παρατήρησις αὕτη, πράγματι, προϋποθέτει τόσον προηγμένην σκέψιν ὥστε μόνον εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τῆς πλήρους χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς θὰ ἠδύνατο νὰ διακηρυχθῆ καὶ νὰ ἐπιβληθῆ.

2. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἱεράρχησις τὴν ὁποίαν παραδέχονται οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι εἰς τὰς σχέσεις τῶν συζύγων καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν καταμερισμὸς τῶν ἔργων εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, διατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας, τόσον εἰς τὸ ἡμέτερον ὅσον καὶ εἰς ἄλλα σύγχρονα δίκαια¹¹⁴. Κατὰ τὸ ἡμέτερον δίκαιον, εἰδικώτερον, τὸ ὅποιον ἀποδίδει τὰς παρ' ἡμῶν κρατούσας ἠθικὰς ἀντιλήψεις, ὁ ἄνθρωπος μὲν εἶναι ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, ἡ δὲ γυνὴ ἡγεμονίς τοῦ οἴκου, ἔχουσα τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ (AK 1389).

II. Ἄλλ' ἄς σταματήσωμεν, εἰδικώτερον εἰς τὴν ἱεράρχησιν ταύτην τῶν συζύγων, διὰ νὰ ἴδωμεν πόσον αὕτη εὕρισκε ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν τὴν δικαίωσιν ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς νόημά τῆς.

1. Τὸ ἄρθρον 1387 τοῦ ἡμετέρου Ἀστικοῦ Κώδικος ὀρίζει ὅτι: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας καὶ ἀποφασίζει περὶ παντὸς ὅτι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον...». Διὰ τῆς πρώτης φράσεως, τὸ ἄρθρον τοῦτο προβαίνει εἰς πανηγυρικὴν νομοθετικὴν ἀναγνώρισιν τῆς γνωστῆς διβλικῆς ἐκφράσεως, ἡ ὁποία οὕτως ἀποκτᾷ, ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς καὶ νομικῆς σημασίαν. Δι' ὀλοκλήρου δὲ τοῦ κειμένου του, τὸ ἄρθρον τοῦτο καθιερώνει γενικῶς τὴν προέχουσαν θέσιν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν μίαν θέσιν, τῆς ὁποίας εἰδικαὶ ἐκφράσεις ἀπαντῶνται καὶ εἰς ἄλλας διατάξεις τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας¹¹⁵.

114. Βλ. *Δελμηράνην, Οἰκογενειακὸν Δίκαιον*, τεύχος Α', Θεσσαλονίκη-Ἀθήναι 1970, § 42 σελ. 74.

115. Ὅπως, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνδεικτικῶς τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἡ γυνὴ λαμβάνει τὸ ἐπώνυμον (AK 1388), τὴν ἰθαγένειαν (ἄρθρον 4 Κώδικος τῆς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας τοῦ ἔτους 1955) καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀνδρὸς (AK 55). Ὁ ἄνθρωπος, ἐξ ἄλλου, ἔχει τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τῶν ἀνηλίκων τέκνων (AK 1500), τὰ ὅποια λαμβάνουν τὸ ἐπώνυμον καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ πατρὸς (AK 1493 καὶ 56). Πάντως ὅμως, ὁ ἄνθρωπος φέρει καὶ τὰ βάρη τοῦ γάμου (AK 1398). Καὶ ἄλλα θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴσχυει τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς πρὸς ἀπόφασιν βλ., ἀντὶ ἄλλων, εἰς *Μπαλιῆν, Οἰκογενειακὸν Δίκαιον*, ἐκδ. 2α, Ἀθήναι 1961, § 39, 2, σελ. 73.

Ἡ προέχουσα αὐτὴ θέσις τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ γάμῳ ἀποτελεῖ θεβαίως ὑπόλειμμα τῆς παλαιᾶς πατριαρχικῆς οἰκογενείας¹¹⁶· ὑπόλειμμα ὅμως τοῦ ἐποίου ἢ διατήρησις ὀφείλεται εἰς οὐσιώδη πρακτικὴν ἀνάγκην. Πράγματι, εἰς τὰ πλαίσια τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς τάσεως πρὸς ἀπόλυτον ἐξίσωσιν τῶν δύο φύλων, ἡ νομικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ θεμελιούται εἰς τὴν ἀνάγκην προστασίας τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. Ὑποστηρίζεται, συγκεκριμένως, ὅτι εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας κατὰ τὴν λήψιν τῶν ἀποφάσεων¹¹⁷. Ὡς ἐκ τούτου, λοιπόν, διὰ νὰ μὴ διακωλύεται ἐνδεχομένη διχογνωμία τῶν συζύγων, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μία ἀποφασιστικὴ ἐξουσία, ἢ ὅποια νὰ τέμνῃ αὐτήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται ἐν τέλει δυνατὴ ἡ πραγμάτωσις τῶν «κοινωνικῶν ἠθικῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως»¹¹⁸. Ἡ ἀποφασιστικὴ δὲ αὕτη ἐξουσία παρέχεται ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὸν ἄνδρα τόσο δι' ἱστορικούς, ὅσον καὶ διὰ φυσικούς λόγους. Τοιοῦτοτρόπως, ὡς γράφει ὁ Μπαλῆς: ἡ ἐξουσία αὕτη τοῦ ἀνδρὸς «ἀποτελεῖ λογικὴν ἀνάγκην τῆς κοινωνίας τοῦ βίου»¹¹⁹ καὶ δὲν διαταράσσει τὴν ἰσοτιμίαν τῶν δύο συζύγων, ἢ ὅποια ἰσοτιμία ἐν τῇ ἀπολύτῃ αὐτῆς μορφῇ, μόνον ὡς οὐτοπία διὰ τὸν πρακτικὸν βίον τῆς οἰκογενείας δύναται νὰ νοηθῇ¹²⁰. Εἰς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πάντα τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, μὲ τὰ ὅποια δικαιολογεῖται ἡ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν προέχουσα θέσις τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν γάμον, οὐδὲν προσθέτουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χρυσοστόμου· κατὰ τὸν ὅποιον, ὡς εἶπομεν ἤδη, ἡ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς ἱεράρχησις ἐπιβάλλεται διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, δοθέντος ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἰσοτιμία προκαλεῖ διαμάχην καὶ φιλονεικίας (ἀνωτέρω Α' II 3).

2. Εἶναι ἀληθές, ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ ἡμετέρα νομοθεσία συμβιβάζει πῶς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων, ὥστε αὕτη νὰ μὴ ἀποτελῇ πλέον δεσποτείαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ δουλείαν τῆς γυναικὸς. Οὕτω, τὸ προαναφερθὲν ἄρθρον 1387 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐπιτρέπει μὲν εἰς τὸν ἄνδρα, ὡς ἤδη ἐλέχθη, νὰ ἀποφασίζῃ περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον. ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅμως ὅτι: «ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ δὲν παρίσταται ὡς κατ'ἀρχὴν δικαίωματος». Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς προάγει ἀναμφιβόλως τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοτιμίας, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτρέπει τὸν ἄνδρα ἀπὸ

116. Βλ. *Μιχαηλίδην-Νουάρου*, *Οἰκογενειακὸν Δίκαιον* (Πανεπιστημιακὰ μαθήματα), 1952, § 81, σελ. 173, *Λεληγιάνην*, ἐνθ' ἄνωτ., § 42, σελ. 74.

117. Βλ. *Λαδᾶν*, *Τὸ δικαίωμα ἀποφάσεως τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν συζυγικὸν βίον*, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Σχολῆς Ν.Ο.Ε., τ. I, εἰς μνήμην Κ. Καραβᾶ, σελ. 51 (ἀνατύπου), *Μπαλῆν*, ἐνθ' ἄνωτ., § 39, σελ. 72.

118. Βλ. *Κασσιμάτην*, *Ἐγχειρίδιον Οἰκογενειακοῦ Δικαίου*, τεύχος Α', Ἀθήναι 1932, σελ. 27.

119. Βλ. *Μπαλῆν*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 72.

120. Βλ. *Μπαλῆν*, loc. ult. cit.

τοῦ νὰ ἀποφασίζῃ αὐθαιρέτως ἐναντίον τῆς γνώμης τῆς γυναικός, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέχει εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ δικαστικὴν προστασίαν κατὰ τῶν αὐθαιρέτων ἀποφάσεων τοῦ ἀνδρός. Πρέπει ὅμως νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὰ δικαστήρια, ὅσον καὶ ἂν προστατεύῃ τὴν γυναῖκα, δὲν εἶναι τὸ ἰδεωδέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον μέσον διατηρήσεως τῆς ἐνότητος τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ γάμου. Διότι, ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ ἐνός τῶν συζύγων, πρὸς προστασίαν του κατὰ τοῦ ἑτέρου, μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν εἰς τὸν γάμον ἀνεπανορθώτου ρήγματος¹²¹. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ εἶναι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ γάμου ἀσάλευτον, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὸ θεμέλιον αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ δικαίου. Ἀκολουθοῦντες δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἰδίως ὡς αὕτη ἐκφράζεται εἰς τὸ κήρυγμα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, θὰ ἀνεύρωμεν τὸ θεμέλιον αὐτὸ εἰς τὴν ἀγάπην. Διότι, μόνον ἡ ἀγάπη στηρίζει σταθερῶς τὸν γάμον, προλαμβάνουσα τὰς διαφορὰς ἢ αἴρουσα αὐτὰς ὅταν ἀναφυοῦν. Μόνον ἡ ἀγάπη ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐν τῷ γάμῳ ἐξίσωσιν τῶν δύο φύλων, ἐξαλείφουσα τὰς φυσικὰς καὶ ἄλλας ἀνισότητας. Καί, τέλος, μόνον ἡ ἀγάπη καθιστᾷ τὸν γάμον αὐτό, τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ εἶναι τόσον κατὰ τὸ δίκαιον ὅσον καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν: δηλαδή «ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις τοῦ οἴου παντός, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία»¹²².

121. Βλ. *Μπαλῆν*, ἐνθ' ἄνωτ., § 39, 3, σελ. 74-75.

122. Κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Ἑρρηνίου Μοδεστίνου «Nuptiae sunt conjunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio» βλ. τοῦτον εἰς *Μπαλῆν*, ἐνθ' ἄνωτ., § 11, σελ. 20.

ΑΝΩΤΑΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

1. Ήλίας Γ. Κυριακοπούλου: «Ο αγών του 1912-1913 ως έκφρασις τῆς ἐθνικῆς ιδέας». 1962, σελ. 20.
2. Ίω. Ν. Εηροτύρη: «Τὰ ἑλληνικά σχολεῖα κατὰ τὴν τουρκοκρατία». 1963, σελ. 28.
3. Gino Barbieri: «Les prémisses philosophiques des doctrines économiques Grecques». 1964, σελ. 16.
4. Βασιλείου Βογιατζῆ: «Ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἐθνικὸν θέμα». 1964, σελ. 30.
5. Ὁρέστου Ι. Στεφανοπούλου: «Τὰ σύνεργα τῆς ζωῆς». 1964, σελ. 14.
6. Ίω. Ν. Εηροτύρη: «Ἡθικὲς ἀρχὲς στὸ πεδίο τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων». 1965, σελ. 40.
7. Ίω. Ν. Εηροτύρη: «Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις». 1966, σελ. 40.
8. Ἰωάννου Κ. Χολέβα: «Σύγχρονοι κατευθύνσεις ἐπιχειρηματικῆς διοικήσεως». 1966, σελ. 28.
9. Ἀντ. Ν. Δαμασκηνίδου: «Χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν». 1966, σελ. 18.
10. Ἰωάννου Κ. Χολέβα: «Κατευθύνσεις καὶ πραγματοποιήσεις εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομέα κατὰ τὴν πρώτην τριακονταετίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους». 1968, σελ. 30.
11. Ὁμιλία τοῦ ὑπουργοῦ Συγκοινωνιῶν κ. Σπυρίδωνος Λιζάρδου, τῶς ὑφυπουργοῦ Οἰκονομικῶν, πρὸς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Α.Β.Σ.Θ. 1968, σελ. 20.
12. Ίω. Ν. Εηροτύρη: «Χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς χειραψίας». 1968, σελ. 24.
13. Βασιλείου Ν. Σαρσέντη: «Στὸ Εἰκοσιένα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς ιδέας καὶ πραγματικότητος». 1969, σελ. 20.
14. Αἰκ. Στριφτοῦ - Κριαρᾶ: «Τὰ ἀτυχήματα ἀπὸ ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀποψη». 1969, σελ. 16.

[Συνέχεια εἰς τὸ ἐξώφυλλον]

ΑΝΩΤΑΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

[συνέχεια ἐκ τοῦ ἐξωφύλλου]

15. Χαιρετισμοὶ πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ὀρκωμοσίας. Κοσμητεία Γεωργίου Βαρελᾶ. 1969, σελ. 20.
16. Μαρίας Νεγρεπόντη-Δελιβάνη: «Ἡ παιδεία εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας». 1969, σελ. 16.
17. Ἀπολογισμὸς ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1968-1969. Συγχαρητήρια καὶ εὐχαὶ πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ὀρκωμοσίας. Κοσμητεία Γεωργίου Βαρελᾶ. 1970, σελ. 24.
18. Διδουῆ Στεφανοπούλου-Μανωλίδου: «Ἀρμονία θρησκείας - ἐπιστήμης καὶ τεχνολογίας». 1970, σελ. 14.
19. Διδουῆ Στεφανοπούλου-Μανωλίδου: «Ἡστίς καὶ φιλοπατρία: σύμβολα τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων μας». 1970, σελ. 16.
20. Χαιρετισμοὶ πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ὀρκωμοσίας. Κοσμητεία Ὁρέστη Χ. Παπαβασιλείου. 1971, σελ. 16.
21. Μαρίας Νεγρεπόντη-Δελιβάνη: «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ἡ οἰκονομικὴ σκέψις». 1971, σελ. 16.
22. Στέλιου Χρ. Καρακαντᾶ: «Ἐθνικὴ ἐνότης καὶ Δίκαιον». 1971, σελ. 12.
23. Δημητρίου Ι. Δελιβάνη: «Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1970». 1971, σελ. 14.
24. Χρήστου Κ. Κυριλλοπούλου: «Διερεύνησις ἰσολογισμῶν· ἀνάλυσις - ἐξέτασις - διερμηνεύσεις». 1971, σελ. 36.
25. Χαιρετισμοὶ πρὸς τοὺς νέους φοιτητὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ παιδείας καὶ θρησκευμάτων Γερασίμου Φραγκάτου καὶ τοῦ κοσμητῆρος τῆς Σχολῆς Ὁρέστη Χ. Παπαβασιλείου. 1972, σελ. 18.
26. Μαρίας Νεγρεπόντη-Δελιβάνη: «Ἡ προσφορὰ ἀποταμιεύσεως τοῦ νοικοκυριοῦ ἐντὸς στασιμῆς οἰκονομίας». 1972, σελ. 16.
27. Ἀλίκης Κιάντου-Παμπούκη: «Ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἱνωμένων Ἐθνῶν». 1972, σελ. 18.